

действия / В. М. Тертышник // Именем Закона. – 1993. – № 8.

19. Уваров В. Г. Застосування практики Європейського суду з прав людини та норм міжнародно-правових актів в удосконаленні кримінального судочинства України : монографія / В.Г. Уваров; за заг. ред. В. М. Тертишника. – Дніпропетровськ, 2012.

20. Уваров В. Г. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій / В. Г. Уваров // Юридичний часопис Нац. академії внутр. справ. – 2013. – № 2 (6). – С. 266–27.

21. Фаринник В. Негласні слідчі (розшукові) дії // Юридичний вісник України. – 2012. – № 26. – С. 108–114.

22. Шумило М. Оперативно-розшукові заходи у структурі досудового розслідування в проєкті КПК України (проблеми унормування і правозастосування) / М. Шумило // Право України. – 2012. – № 3–4. – С. 452–462.

Уваров В.Г. Процессуальные гарантии прав и свобод человека при производстве негласных следственных (розыскных) действий в контексте практики Европейского суда по правам человека. Проанализированы проблемы гарантий прав и свобод человека при применении негласных следственных действий, приведение национального законодательства в соответствие с принципами верховенства права, юридической определенности, соразмерности и другим Европейским стандартам правосудия.

Ключевые слова: права и свободы человека, верховенство права, негласные следственные действия, прецедент, практика Европейского суда по правам человека.

Uvarov V.G. Procedural guarantees of human rights and freedoms in the proceeding of undercover investigative actions in the context of case law from the European Court of human rights. The article analyses problems of guarantees of human rights and freedoms when applying covert investigative activities, bringing national legislation into conformity with the principles of the rule of law, legal certainty, proportionality and the other European standards of Justice.

Keywords: rights and freedoms, Rule of Law, undercover investigations, precedents, European Court of Human Rights.

Шаблістий В.В.

доктор юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.211

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ

Наведено аргументи на користь того, що роль міжнародного кримінального права у забезпеченні безпеки людини має транскордонний характер, оскільки виходить за юрисдикцію національного законодавства та здебільшого стосується колективних видів безпеки – держави, окремої нації, народу чи етнічної групи.

Ключові слова: безпека, безпека держави, безпека людини, міжнародні стандарти, міжнародне кримінальне право, анексія, агресія.

Постановка проблеми. 50-та ювілейна Міжнародна конференція з питань політики безпеки, у ході якої також обговорено і ситуацію в Україні кінця 2013 – початку 2014 року, проходила в Мюнхені з 31 січня до 02 лютого 2014 року. Близько 400 високопосадовців та експертів, у тому числі 20 глав держав та урядів і 50 міністрів закордонних справ та оборони, обговорювали у Мюнхені актуальні проблеми світової політики. Головні теми конференції – близькосхідне врегулювання, конфлікт у Сирії, Іран, безпека в кіберпросторі, питання енергетичної політики та проблеми клімату. У дискусіях брали участь, зокрема, держсекретар США Джон Керрі, генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен, президент Європейської ради Герман Ван Ромпей, глави МЗС ФРН та РФ Франк-Вальтер Штайнмайєр, Сергій Лавров та інші. Відкривалася конференція промовою президента ФРН Йоахіма Гаука. За останні роки Мюнхенська конференція, заснована ще в 1962 році, вийшла на рівень одного з найбільш представницьких дискусійних «майданчиків» з обговорення актуальних безпекових проблем [1].

Особливістю цього міжнародного форуму та йому подібних полягає в тому, що безпекові проблеми обговорюються за схемою «безпека людини – безпека держави», або «безпека держави виключно заради безпеки людини».

Саме тому слід охарактеризувати міжнародне кримінальне право в частині спрямованості на забезпечення безпеки людини, що і є **метою** цієї статті.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Розвиткові в тому числі міжнародного кримінального права присвячені праці П.П. Андрушка, М.І. Бажанова, Ю.В. Бауліна, О.І. Бойка, В.І. Борисова, Г.М. Борзенкова, В.М. Бурдіна, С.Ф. Денисова, О.М. Джужи, О.О. Дудорова, О.О. Житного, В.П. Ємельянова, М.Й. Коржанського, В.М. Куца, П.С. Матишевського, М.І. Мельника, В.І. Осадчого, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, В.Я. Тація, А.А. Тер-Акопова, М.І. Хавронюка, Є.В. Фесенка, С.С. Яценка та ін. Разом з тим лише вчені соціологи та міжнародники приділяють достатню увагу проблемі забезпечення безпеки людини, тоді як праць вчених-криміналістів з цього приводу вкрай мало.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку із цим актуальним є твердження про те, що не усі норми матеріального кримінального права України, що стосуються міжнародно-правових відносин або містять «міжнародно-правовий компонент», мають внутрішні чи зовнішні зв'язки з міжнародним правом чи іншим чином реалізуються в контексті міжнародних відносин (а таких норм значна кількість – про видачу та передачу злочинців, універсальну юрисдикцію закону про кримінальну відповідальність, дипломатичний та інші види імунітету від кримінального переслідування, про кримінальну відповідальність за посягання на представників іноземних держав, конвенційні та конвенціональні злочини) [2, с. 20].

Міжнародне кримінальне право – це галузь міжнародного публічного права, принципи і норми якого регулюють співробітництво держав і міжнародних організацій в боротьбі зі злочинністю [3, с. 9].

Міжнародне кримінальне право, на відміну від інших галузей сучасного

міжнародного права, некодифіковане. Джерелами цієї галузі є численні багатосторонні договори з питань міждержавного співробітництва в боротьбі з транснаціональною злочинністю з метою запобігання злочинам, переслідування і покарання винних осіб [4].

Вивчення різних наукових праць, присвячених міжнародному кримінальному праву, показало, що спочатку воно розвивалося виключно через діяльність різних разових судів та трибуналів. Потім були створені постійні міжнародні кримінальні суди.

Особливе значення в становленні й подальшому розвитку міжнародного кримінального права належить численним конвенціям з питань боротьби зі злочинами міжнародного характеру (транснаціональними злочинами) та угодам про співробітництво держав з питань надання правової допомоги.

Видається вдалим і зручним з точки зору розуміння та сприйняття короткий перелік окремих міжнародних договорів, розташованих у хронологічній послідовності, запропонований вченими-міжнародниками:

1) Міжнародна конвенція про припинення обігу порнографічних видань та торгівлі ними, укладена в Женеві 12 вересня 1923 року;

2) Конвенція щодо рабства, укладена в Женеві 25 вересня 1926 року, зі змінами, внесеними Протоколом від 07 грудня 1953 року;

3) Міжнародна конвенція по боротьбі з підробкою грошових знаків, укладена в Женеві 20 квітня 1929 року;

4) Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, затверджена Резолюцією 317 (IV) Генеральної Асамблеї ООН від 21 березня 1950 року;

5) Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних з рабством, укладена в Женеві 07 вересня 1956 року;

6) Єдина конвенція про наркотичні засоби разом з Переліком наркотичних засобів, занесених до Списків I, II, III, IV, укладена в Нью-Йорку 30 березня 1961 року. У Конвенцію внесено поправки відповідно до Протоколу 1972 року;

7) Конвенція про злочини та деякі інші акти, що здійснюються на борту повітряних суден, укладена в Токіо 14 вересня 1963 року;

8) Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, укладена в Гаазі 16 грудня 1970 року;

9) Конвенція про психотропні речовини разом з Переліками речовин, включених до Списків I, II, III, IV, прийнята у Відні 21 лютого 1971 року, діє станом на 01 липня 1993 року;

10) Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації, укладена в Монреалі 23 вересня 1971 року;

11) Міжнародна конвенція про припинення злочину апартеїду і покарання за нього, прийнята Резолюцією 3068 (XXVIII) Генеральної Асамблеї ООН 30 листопада 1973 року;

12) Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів,

прийнята Резолюцією 3166 (XXVIII) Генеральної Асамблеї ООН 14 грудня 1973 року;

13) Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників, укладена в Нью-Йорку 17 грудня 1979 року;

14) Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання, укладена 10 грудня 1984 року;

15) Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства, укладена в Римі 10 березня 1988 року;

16) Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, прийнята у Відні 20 грудня 1988 року;

17) Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців, укладена в Нью-Йорку 04 грудня 1989 року;

18) Конвенція по боротьбі з підкупом посадових осіб іноземних держав при проведенні міжнародних ділових операцій, прийнята Конференцією повноважних представників країн-членів ОЕСР у Стамбулі 21 листопада 1997 року;

19) Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, укладена в Нью-Йорку 15 грудня 1997 року;

20) Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, прийнята резолюцією 54/109 Генеральної Асамблеї ООН 09 грудня 1999 року;

21) Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН 15 листопада 2000 року;

22) Конвенція ООН проти корупції, прийнята Резолюцією 58/4 Генеральної Асамблеї ООН 31 жовтня 2003 року;

23) Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму, прийнята 13 квітня 2005 року та ін.

Вказані міжнародні конвенції з питань боротьби з транснаціональною злочинністю є універсальними за сферою дії і мають важливе юридичне значення, оскільки:

1) містять визначення і закріплюють кваліфікацію злочинів міжнародного характеру;

2) забезпечують невідворотність покарання злочинців, оскільки закріплюють зобов'язання тих держав, які беруть у них участь, по-перше, передбачити у своєму внутрішньодержавному праві норми про відповідальність за подібні злочини, по-друге, співпрацювати з питань попередження й припинення таких протиправних діянь;

3) встановлюють правила визначення юрисдикції держав щодо злочинів і передбачуваних злочинців;

4) містять норми про взаємодію держав у процесі здійснення кримінального переслідування винних осіб, включаючи надання правової допомоги [4].

Між тим початок XXI століття ознаменувався справжньою кризою міжнародного публічного права, у тому числі і міжнародного кримінального

права. Події 2013–2014 років яскраво продемонстрували неспроможність ООН впливати на держави, які є постійними членами РБ ООН, з тим, щоби припинити очевидне для усього світу, проте заперечуване самим агресором, порушення воєнної безпеки України.

Більш того, Президент України П. О. Порошенко слушно вказує на те, що назріла необхідність побудови нової глобальної системи безпеки і Україна готова брати у ній участь. Світ потребує побудови нової системи безпеки, оскільки післявоєнні структури, як європейські, так і світові, більше не ефективні та не здатні захистити жодну країну. Нова система безпеки буде спрямована не проти когось, у тому числі й Росії, але функціонуватиме для того, щоби захистити свою територію, зробити абсолютно неприпустимими порушення кордонів та агресію, мати ефективні механізми для збереження миру [5].

Таке твердження, на жаль, має місце та стосується державної безпеки, від непохитності якої прямо залежить безпека людини. Головне тут – щоби держава ніколи не ставила свою безпеку вище людської, адже істинна держава існує для задоволення потреб своїх громадян, а не навпаки.

Найтрагічнішим з точки зору формування особистості майбутніх поколінь є те, що цю кризу окремі визнані світом вчені намагаються використати для продукування різних «навчальних продуктів» для студентів ВНЗ, тобто таких, що будуть використовуватися в освітньому процесі вищої школи.

Яскравим прикладом цього є курс лекцій з актуальних проблем розвитку сучасного міжнародного кримінального права, підготовлений А.А. Арямовим [6]. У загальному методологічному обґрунтуванні змісту принципів міжнародного кримінального права (вступі до курсу лекцій) він загальноновизнані людські цінності піддав сумніву, оскільки основою їх існування є ЄС, який разом з його інституціями на кшталт ЄСПЛ просто не може та не має права бути арбітром у міждержавних, локальних конфліктах та інших порушеннях міжнародного права. Навіть міжнародне співтовариство вживається в переносному значенні, у лапках.

Чого тільки варті такі безпідставні твердження, походження яких усім відоме. «Правовим парадоксом» названо визнання «світовим співтовариством» референдуму про відділення України від СРСР у 1991 році та невизнання референдуму про відділення АР Крим від України у 2014 році, і це при тому, що тоді не зафіксовано жодного військового конфлікту. Далі людина, яка іменується «вченим», веде мову про жахіття громадянської війни в Україні аж до застосування заборонених видів зброї... Повного цитування явно хворобливі вислови точно не заслуговують.

Що тут скажеш... мабуть аксіомою має стати те, що тільки «істинно великі» (а про істинно великих арійців світ пам'ятатиме вічно) росіяни можуть у XXI столітті щиро радіти анексії частини іншої суверенної держави, незалежність та безпеку якої письмово зобов'язалися поважати та захищати. Про дієвість міжнародних кримінальних трибуналів за розв'язання та підтримання війни в Донецькій та Луганській областях, сподіваємось, скоро стане відомо. Причому на лаві підсудних мають бути ті високопосадові особи, які

заперечують участь своїх регулярних військ на Сході України та всіляко підтримують кровопролиття, яке там відбувається.

Між тим є в РФ і справжні вчені, які розгляд актуальних проблем розвитку міжнародного кримінального права жодним чином не політизують. Так, Б. Д. Накашидзе розглянув актуальні питання класифікації злочинів у міжнародному кримінальному праві, виділив групи міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру, показав взаємодію норм міжнародного кримінального права та національного законодавства для цілей Міжнародного кримінального суду [7, с. 304–312].

Вітчизняний вчений С. М. Мохончук вперше в Україні комплексно дослідив генезу, еволюцію, сучасну регламентацію міжнародних злочинів. Установив особливості кваліфікації злочинів проти миру та безпеки людства у міжнародному і вітчизняному кримінальному праві. Визначив стан імплементації норм міжнародного права у кримінальне законодавство України [8]. Безумовно, сформульовані ним висновки заслуговують схвалення та однозначно потребують впровадження передовсім у законотворчий процес.

У той же час В. О. Навроцький цілком слушно зауважує, що суспільна небезпека міжнародних злочинів виходить за межі однієї держави чи суспільства, що такі діяння посягають на цінності, які захищаються усіма представниками світової спільноти (мир та мирне співіснування народів, права людини, закони і звичаї війни, расова, релігійна, національна толерантність, антитерористична безпека тощо). Заподіяння шкоди об'єктам, які традиційно захищаються кримінальним законом держави (життю чи здоров'ю людини, власності, громадській безпеці тощо), може виступати однією з ознак міжнародного злочину [9, с. 439].

Висновки. Отже, роль міжнародного кримінального права у забезпеченні безпеки людини має транскордонний характер, оскільки виходить за юрисдикцію національного законодавства та здебільшого стосується колективних видів безпеки – держави, окремої нації, народу чи етнічної групи. Проте саме зараз воно переживає кризу через кричущі його порушення, а тому найдієвішими є саме міжнародні інституції, покликані забезпечувати індивідуальні види безпеки людини.

Бібліографічні посилання

1. В Мюнхене открывается международная конференция по безопасности [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrinform.ua/rus/news/v_myunhene_otkrivaetsya_megdunarodnaya_konferentsiya_po_bezopasnosti_1599351.
2. Житний О. О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівняльно-правовий аналіз) : монографія / О. О. Житний. – Х., 2013.
3. Лукашук И. И. Международное уголовное право : учебник / И. И. Лукашук, А. В. Наумов. – М., 1999.
4. Степенко В. Е. Источники международного уголовного права / В. Е. Степенко, О. А. Чернова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/legal-and-political-science-411/constitutional-and-international-law-411/11840-2011-12-21-13-35-51>.

5. Порошенко: наявні структури глобальної безпеки вичерпали себе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/News/124761>.

6. Арямов А. А. Актуальные направления развития современного международного уголовного права : курс лекций / А. А. Арямов. – М., 2015.

7. Накашидзе Б. Д. Классификация преступлений в международном уголовном праве / Б. Д. Накашидзе // Библиотека криминалиста : научный журнал. – 2014. – № 6 (17). – С. 304–312.

8. Мохончук С. М. Злочини проти миру та безпеки людства: генезис, еволюція, сучасна регламентація у кримінальному праві та законі : монографія / С. М. Мохончук. – Х. : Право, 2013.

9. Навроцький В. Поняття та ознаки міжнародних злочинів / В. Навроцький // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2003. – Вип. 38. – С. 437–444.

Шаблюстий В.В. Роль міжнародного уголовного права в обеспечении безопасности человека. Приведены аргументы в пользу того, что роль международного уголовного права в обеспечении безопасности человека имеет трансграничный характер, поскольку выходит за юрисдикцию национального законодательства и в основном касается коллективных видов безопасности – государства, отдельной нации, народа или этнической группы.

Ключевые слова: *безопасность, безопасность государства, безопасность человека, международные стандарты, международное уголовное право, аннексия, агрессия.*

Shablysty V.V. Role of international criminal law in ensuring of human safety. The article presents arguments in favor of that the role of international criminal law in ensuring of human security is transboundary in nature, as beyond the jurisdiction of national legislation and particularly applies to collective security types - state, single nation, people or ethnic group. But right now it is in crisis because of its flagrant violations, but because it is the most effective international institutions designed to provide individual types of human security.

The beginning of the XXI century was marked by a real crisis of public international law, including international criminal law. The events of 2013-2014 years clearly demonstrated the failure of the UN to influence countries that are permanent members of the UN Security Council so that it can stop the obvious to the world, but the impugned by the aggressor, breach of military security of Ukraine.

Not all rules of the substantive criminal law of Ukraine concerning international legal relations or contain "international legal component", with internal or external communications with international law or otherwise implemented in the context of international relations (and a significant number of such rules - extradition and transfer of criminals, universal jurisdiction of law on criminal liability, diplomatic and other immunities from prosecution of criminal responsibility for attacks on representatives of foreign countries, convention and conventional crimes).

The author has developed assertion that the world needs to build a new security system since the postwar structure, both European and world ones are no longer effective and are not able to defend any country. The new security system should be directed not against anyone, but operate in order to protect its territory, make absolutely unacceptable violation of borders and aggression have effective mechanisms to preserve peace.

This assertion takes place and concerns of national security from steadfastness of which depends human security. The main thing here - so the state never put its safety above man, because the true state exists to serve the needs of its citizens, and not vice versa.

Keywords: *safety, state security, human security, international standards, international criminal law, annexation, aggression.*

Надійшла до редакції 27.06.2016